

**EVLİKTE ZORUNLU SOY İSİM
DEĞİŞİKLİĞİNİ
İSTEMEYEN KADINLARA
'DELi' GÖZÜYLE BAKILIYOR**

Sultan KOMUT

Khas doktora öğrencisi

Sahip olduğu soyadının değişmesi, o zamana kadar yaşadığı hayatın değiştiği ve artık başka bir kişiye hatta başka bir aileye karşı sorumluluk duyulması gerektiği fikrini kadının bilinçaltına iter.

Türkiye’de kadın sorunu, kadına yönelik şiddetle başlayıp farklı fiziksel hak ihlalleriyle devam etmekte olduğundan, başlı başına bir sorun olan ‘soyadı hakkı’ üzerinde bir literatür oluşması gecikmiştir. Esasen soyadı hakkı, öznesi kadın olsa bile tüm toplumu ilgilendiren bir insan hakkıdır.

Başlarken...

Dünyanın birçok yerinde kadının soyadı hakkı durumu “ekonomik olarak ailenin başı erkektir, dolayısıyla toplumun gözünde aileyi de erkek temsil eder. Kadın erkeğin soyadını alır; onun dinine, sınıfına, ortamına girer; onun ailesinden biri, ‘yarısı’ olur.” şeklinde algılanır der Beauvoir.

Oysa kişinin soyadının elinden alınması insanın doğuştan sahip olduğu bir hakkın gaspıdır. Ancak, ‘Kadının Soyadı Hakkı’, otorite gibi eril zihniyete sahip kişiler, kurumlar hatta akademi tarafından bile yeterince irdelenmemekte, üzerinde gerekli araştırmalar yapılmamakta ve kadın her alanda olduğu gibi ‘soyadı hakkı’ konusunda da arka plana atılmaktadır.

Bugün Türkiye’de, Ellen Goodman’ın 1970’li yıllarda kullandığı ifadeyle kadınların evlilikte zorunlu (soy) isim değişikliğine karşı savaş veren kadınlara ‘deli’ gözüyle bakılmaktadır. Kadınlarımız “Bayan Onun Adı/Mrs. His Name” olarak anılmaktadırlar. Evlendiğinde kocasının sahip olduğu herhangi bir eşya gibi, onun ‘malı’ olmaya zorlanmış kadınlar, kendi soyadlarını kullanmak gibi bir hakkı çoğunlukla aramamışlar, hakkını arayanlar ise yıllarca uğraşın ardından ya vazgeçmişler ya da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin lehlerine kararlarına rağmen hâlâ kocalarının soyadlarını kullanmaya devam etmektedirler. Erkeğin yanında yer alan yasa koyucu ve uygulayıcılar, kadına kocasının soyadının önünde kendi soyadını kullanma hakkı tanımakta ancak sadece kendi soyadını kullanmalarına izin vermemektedir.

Gerekçe...

“Kadın, bütün özgürleşme yasalarına karşın, eskisi gibi ev-kölesi olarak kahyor; çünkü onu mutfağa ve çocuk odasına kapatan, onun

yaratma gücünü düpedüz barbarca üretken-olmayan, bayağı, sinir törpüleyicisi, köreltici, yıpratıcı bir çalışmayla boşa harcatan ev ekonomisinin ayrıntılarıyla eziliyor, bunılıyor, köreliyor, aşağılanıyor.”

Kadınların temel haklarının bile ihlal edildiği Türkiye topraklarında kadınların soyadı gibi bir konuda bilinçli olması bir ütopya gibi görünmektedir. Bu durumun farkında olmakla birlikte, soyadının bir kişilik hakkı olduğundan yola çıkarak, kadınların kendi kimliklerinin farkında olarak bu ‘savaş’a dahil olmaları gerekmektedir. Soyadı hakkı için mücadele ederken, öncelikle ‘ben’ bilinci gelişecek olan kadınlar, bu kadar temel ve aslında çözümü basit bir konuda bile kendilerinden esirgenen bir hakkı elde ettiklerinde, daha fazlasını da yapabileceklerini anlayacaklardır.

Ülkede bu konuda çaba sarf eden bir avuç kadının, bu mücadelelerinde yalnız olduğunun gözlenmesi ve bu konuda gündem olmaması kadınların bilinçsiz, umursamaz ya da umutsuz olduklarını düşündürmektedir. Ancak bu çalışma kadınların düşündüğümüz kadar ‘bilinçsiz’ ya da ‘tepkisiz’ olmadıklarını göstermektedir.

Sonuç Niyetine...

Sahip olduğu soyadının değişmesi, o zamana kadar yaşadığı hayatın değiştiği ve artık başka bir kişiye hatta başka bir aileye karşı sorumluluk duyulması gerektiği fikrini kadının bilinçaltına iter. Böylelikle evlilikle birlikte Leissner’in deyiimiyle “bireysel özerkliğinden” vazgeçen kadın kendini yeni bir zorunluluk denizinde yüzerken bulur. Daha ilk adımda boğulma tehlikesi geçiren kadın, korkar ve bundan sonra her hareketinde yanında birini ister. Artık kendisi değildir, başkasına bağımlıdır.

Kadının toplumsal yaşamda tanındığı soyadını kullanmaya devam etmesi onun tanındığı ve daha da önemlisi kendisini tanımladığı kimliğe sahip çıkmasıdır. Evli kadının soyadına sahip çıkması, ayrıca, aile kurumunun eşitlikçi bir yapıya sahip olmasına da katkı sağlayacaktır. Kadının evlilik öncesi sahip olduğu soyadının kullanılmasına izin verilmesiyle evlilikte taraflar arasında eşitlik sözü konusu olacaktır. Sağlanacak eşitlik, ‘erkek’lerin kendilerini üstün görmekten vazgeçmelerine sebep olacak mı bilinmez, ama kadınların kendilerini daha bütün hissedecekleri kesin. Beauvoir’ın dediği gibi belki de “hiç kimseye inanç değiştirtemezsiniz, ama biraz acı verirsiniz. Eh bu da yeter.”

Kadınlar Ne İster?

Bu araştırma İstanbul'da yaşayan ve yaşları 25 ile 45 arası değişen mimar, öğretmen, gazeteci, ev kadını, hemşire, yazar, danışman, kuaför ve öğrencilerle yapılmış, bekar ve evli kadınlara farklı sorular yönlendirilmiştir.

Araştırmaya cevap veren kadınlardan A.E "Soyadım benim kimliğimin bir parçası. Yani evliliğin insanın kimliğinden fedakarlık yapması anlamına gelmesi ve bunu gerektirmesi çok saçma" derken F.K.M kendi soyadını taşımasının "bir birey olduğunun ifadesi" olduğunu vurgulamıştır. F.K.R ise "bunca yıl boyunca en basit şekilde kendi bireyselliğimi tanımlarken adım ve soyadımı kullandım. Evlendikten sonra, toplumda artık 'evli bir kadın rolü' kadına baskı oluşturan ve kadını bir kalıba sokmaya zorlayan bir olgu haline dönüşüyor. Bu yüzden kendi soyadımı kullanmayı tercih ederim" demektedir.

"Diyelim ki partneriniz sadece onun soyadını kullanmanız konusunda ısrarı karşısında tepkiniz nasıl olur?" şeklindeki bir soruya F.K.R, A.E, F.K.M eşlerini ikna etme yoluna gideceklerini söylerken, N.K "Kabul ederim. Soyadını almak istemeyeceğim bir insanla evlenmezdim" demektedir.

N.K ayrıca "Son yıllarda tanıdığım birçok evli bayan her iki soyadını da aynı anda kullanmakta. Bu tip kadınlarla ilgili herhangi bir sınıf ya da meslek sınırı getirmem mümkün değil. Çünkü bu durum tüm sınıflara yayılmış, yüzyılın modası gibi görünmekte" diyerek, kadının soyadını koruma isteğini bir "moda" olarak nitelendirebiliyor.

Aynı soruya A.E'nin cevabı ise şöyle; "Ona bunun saçmalığını açıklamaya çalışırım. Anlamamakta ısrar ederse zaten yapacak bir şey yoktur. Çünkü bunun altında toplumun algılarındaki problemler yatıyor demektir bana göre." F.K.M "Bu konuda ısrarcı birinin bana karşı sevgi ve saygısından şüphe ederim" cevabını verirken F.K.R ise kararlı görünüyor ve "Ben de kendi isteğimi ısrar etmeye devam ederim." diyor. B.K'nın cevabı kısa ve net; "Onu dinlerim. Evimin direği o sonuçta."

Kendilerine "Kadının evlendiğinde eşinin soyadını alması sizce doğru mu? Neden doğru/neden yanlış?" sorusu yöneltilen bekar kadınlardan A.E bunun doğru olmadığını "Evlilik bir kişinin diğerini koruması altına alması ya da kendi ailesine dahil etmesi değildir." derken eşitliğe vurgu yapıyor "Şartlar her iki taraf için de eşit olmalıdır." F.K.R ise erkeğin soyadını almanın "erkek egemenliğini temsil" ettiğini söylüyor ve ekliyor "evliliği sadece buna dayatmak doğru değil." B.K.'nın cevabı ise net "Kocam nasıl isterse ne derse ona uymaya

çalışırım. Her erkek kendi soyadının kullanılmasını ister." Bu cevapla B.K. "Evin reisi erkektir" görüşünü desteklemektedir.

Aile vurgusu da önemli söylemler arasında. Örneğin Y.I.V "Aile birliği açısından özellikle çocuk varsa doğru. Kadının kimliği yok sayıldığı için yanlış. İnsan haklarına uygun değil." demektedir. T.D ise kocanın soy ismini kullanmanın "Aile birliğini daha çok hissettirdiğini düşünüyorum" diyerek aile birliğine vurgu yapmakla birlikte kadının kendi soyadını da kullanması konusunda "çocukların kimliklerinde kafa karışıklığı olabilir" diyerek çocuk faktörünü vurguluyor.

Kadınların çoğunun kendi soyadını koruyarak eşlerinin soyadını almak istedikleri görülmüştür. Bunu kadınların uzlaşmaya daha eğilimli oldukları gibi bir değerlendirmenin yanı sıra içselleştirilmiş bir kabullenme olarak da görebiliriz. F.K.M içtenlikle "Bu benim tercih ettiğim bir şey. Belki de orta bir yol olduğu içindir. Hem soyadını taşıyorsun hem de eşininkini. Yani ne şiş yanyor ne kebab" diyerek, "sorun çıkmasın" mantığıyla yaklaşmışken F.K.R. "Kadın evlendiğinde sadece içinde bulunduğu durum değişiyor bunun için başka şeylerin değişmesi saçma" cevabını veriyor.

Evli olup sadece eşinin soyadını kullanmakta olan G.T ise "mastürbasyondan başka bir anlamı yok. Benim soyadımın kim için ne anlamı olabilir ki? Kendimizi ifade edebileceğimiz başka özelliklerimiz yoksa soyadında takılı kalmamız anlamlı olabilir" diyerek kadınların soyadını kullanma isteklerini kendilerini ifade edememeye bağlıyor. N.K ise bu durumu samimi bulmuyor "bana çoğu zaman kompleksli bir yaklaşım gibi gelir." diyor.

"Kadının sadece kendi soyadını korumak istemesine nasıl bakıyorsunuz?" sorusuna cevaben Y.I.V "Çocuk olunca okul, doktor vs. yerlerde insanın çocuğuyla aynı soyadında olması kolaylık diye düşünüyorum. Annesi değil de akrabası gibi algılanmamak için. Belki de böyle kanunlar olmasa bu algı da değişecektir." diyerek kanunların algılamadaki faktörünü vurguluyor.

Cevaplar arasında kadının sadece kendi soyadını kullanmak istemesini 'komik', 'eziklik ifadesi' ve 'yanlış' bulanlar da var. Kadının sadece kendi soyadını kullanmasının olası olduğunu ifade eden F.K.M bu durumun "karşınızdaki erkeğe de bağlı bir şey" olduğunu söylüyor ve ekliyor: "Ama bu Türk erkeklerini çok memnun edecek bir şey değil sanırım."